

1672 NU!

Reddeloos, redeloos, maar vastberaden.

een theaterspektakel

Personages

Kleine Soldaat:

Waardin Aaltje.

Bakker Dries

Zijn vrouw Betje.

Ouwe Krelis en zijn aap Scharp.

Machiel, de kleine soldaat.

Ruige Lindert en De Rat, twee boeven.

Van Dijk, soldaat, boer.

Leenderts, de vader van Machiel.

Klaas, een jonge soldaat, zeeman.

Boer Duymelaer

Zijn vrouw de boerin

Twee Franse gevangenen

Margaretha:

Jonkvrouwe Margaretha.

Bediendes

Verder soldaten en gidsen.

I. Voorspel.

Bij binnenkomst wordt het publiek geconfronteerd met vluchtende mensen.

Op de vlucht voor de Fransen.

We zien ook de personages die we later nog zullen tegenkomen.

Het publiek wordt ook aangespoord te vluchten.

Mee naar de herberg De Witte Swaen of het kasteel van Jonkvrouwe Margaretha.

Een gids legt het publiek uit wat er aan de hand is.

Het is het rampjaar 1672. Ons land dreigt ingenomen door de Fransen die met groot overmacht het land zijn binnengevallen.

De enige oplossing is dat we ons land onder water zetten, onze Hollandse Waterlinie.

II. De Kleine Soldaat.

Toneelbewerking naar het gelijknamige boek van A. Blauw.

Scène 1.

Herberg De Witte Swaen.

Personages:

Waardin Aaltje.

Bakker Dries

Zijn vrouw Betje.

Ouwe Krelis en zijn aap Scharp.

Machiel.

Ruige Lindert en De Rat.

Dries: Aal, schenk nog maar eens in. Het is dorstig weer vandaag.

Betje: Het is bij jou elke dag dorstig weer. Een halve pint, Aal. Dat is al meer dan hij aankan. En doe mij maar een kom volle melk.

Dries: Ik sta de godganse dag bij een gloeiend hete oven. Daar krijgt een mens dorst van. Dat heeft niks met het weer te maken.

Betje: Dan is het het weer, en dan is het de oven. Jij mag onze Lieve Heer op je blote knieën danken dat je nog brood kan bakken. Wie weet wat ons nog allemaal te wachten staat.

Krelis: Ja, mensen, het zijn zware tijden.

Dries: Wat je zegt, Krelis. Geef Krelis ook een pintje, Aal. En doe die aap ook maar.

Krelis: Scharp drinkt geen bier.

- Aal: Een kommetje melk?
- Krelis: Ja, dat lust hij wel. Hè, ouwe jongen.
Ja, mensen. Het zal niet lang meer duren, of er is niks meer van ons land over. Je hoort zulke verschrikkelijke dingen.
- Dries: Ja, ze komen van alle kanten. Die Fransozen. Ze zitten nou al in Gelderland, in Utrecht. Daar valt niet tegen op te vechten. Nog even en ze staan hier voor de deur. Ik moet er niet aan denken.
- Krelis: Mijn hele leven heb ik gevochten tegen die Spanjaarden. En nou hebben we het eindelijk voor mekaar, nou hebben we eindelijk vrede, krijgt die zogenaamde Zonnekoning het in zijn hoofd om ons land aan te vallen. Als ik nog jong was geweest, dan zou ik het wel weten.
- Betje: En wat zou je dan doen?
- Krelis: Net als mijn zoon. Ik zou me onmiddellijk aanmelden om te vechten.
- Dries: Tegen die Fransozen? Dan kan je je beter meteen opknopen. Ga jij maar vechten, ouwe, dan is het snel met je gedaan.
- Krelis: We zijn een slap volk geworden. Lafaards, dat zijn we.
- Betje: (*tegen Dries*) Nou hoor je het is van een ander.
- Krelis: Het is toch gewoon zelfmoord. Dat leger van ons, dat stelt niks voor. Laat mij nou maar brood bakken, daar krijg je sterke kerels van. En dan doe ik ook nog iets nuttigs.

BUITEN ONWEER, BLIKSEM, DONDER EN ZWARE REGEN.

- Aal: Laten wij maar lekker binnenblijven. Wie nou nog naar buiten gaat, is bezeten van het kwaad.
- Dries: Zo is het maar net, Aal. Boeven en gespuis, die vind je nimmer thuis.
- Krelis: Lafaards zijn we, allemaal.
- Betje: Jullie werken me op mijn zenuwen met die praatjes. Dadelijk staat dat gespuis nog hier voor de deur. En dan? Wat doe je dan?

Dries: Moeder, drink jij nou maar je kommetje warme melk en hou je erbuiten als de heren aan het woord zijn.

ER WORDT OP DE DEUR GEKLOPT.

Jezus, wat krijgen we nou? Staan die Franzosen nou al voor de deur. Ik ben er niet. (Hij kruipt onder een tafel)

Aal: Goed volk daarbuiten?

Krelis: Als het slecht volk is, dan krijg je dat wel te horen. Scharp heeft het zo in de gaten, hè ouwe jongen. Doe maar open, Aal, niks aan de hand.

AAL DOET DE DEUR OPEN. DAAR STAAT MACHIEL, MET EEN ZAK EN DRUIPEND.

Krelis: Nou, wat heb ik je gezegd. Niks aan de hand.

Dries: Precies, wat ik dacht. (tegen Betje) Nou zie je wel, wat maak je toch altijd een drukte om niks.

Aal: Jongen, jongen. Kom er gauw in. Je bent helemaal nat. Hier, ga maar even lekker zitten. Dan haal ik even een warm kommetje volle melk voor je en dan ben je zo weer helemaal boven jan.

Krelis: Zo, jongeman, helemaal alleen op stap.

Machiel: Ja, ik moet wat ergens wat brengen... bij iemand...

Krelis: Zo, een man met een opdracht. En dat zit allemaal in die zak?

Machiel: Ja... Is die aap van u, meneer?

Krelis: Of ik ben van die aap. Wie van ons tweeën de baas is, ik ben er nog steeds niet achter. Maar we horen wel bij mekaar, hè Scharp, ouwe jongen. Hij doet niks hoor.

Machiel: Heet ie Scharp?

Krelis: Ja, zo heb ik hem genoemd. Omdat hij heel slim is, heel slim. Goed volk, of slecht volk. Hij laat het meteen weten, hè Scharp, ouwe jongen. Maar hier zitten alleen maar goede mensen. Anders zou die wel anders piepen.

Aal: Zo jongen drink dat maar eens lekker op. Zo alleen op pad, en dan met dit weer.

Machiel: Vanochtend viel het mee. Toen scheen de zon nog.

Aal: En, moet je nog ver?

Krelis: Laat die jongen nou rustig zijn melk drinken. Die gaat jou heus niet vertellen, waar ie helemaal heen moet. Het is misschien allemaal geheim. Misschien is hij wel gestuurd door de Prins. Misschien is ie wel een geheime boodschapper van onze nieuwe kapitein-generaal, onze prins Willem van Oranje. Je mag toch hopen dat ie zulke pientere knapen in dienst heeft.

Machiel: Nee hoor, ik ben niet in dienst bij de Prins.

Dries: Zo, en bij wie dan wel?

Krelis: Laat die jongen toch met rust. Die heeft het al moeilijk genoeg.

Machiel: Jullie mogen het best weten. Ik ben op weg naar mijn vader. Mijn moeder had van allerlei lekkers voor hem en toen heb ik gezegd: ik breng het wel. Mijn vader is soldaat.

Krelis: Kijk eens eventjes. Dat is nog eens een kerel.

Dries: En hebben ze je niet lastig gevallen onderweg? Die Fransozen.

Machiel: Ik heb ze nog niet gezien.

Krelis: Waar kom je vandaan. Uit Leiden?

Machiel: Ja.

Betje: Helemaal uit Leiden komen lopen. (*tegen Dries*) Dat zie ik jou nog niet doen.

Dries: Die jongen doet het voor zijn vader. De mijne leven niet meer, dat weet je.

Krelis: Zeg, die vader van jou. Zit ie in De Schans?

Machiel: Ja, maar waar precies, dat weet ik niet.

Krelis: Dat kan ik je wel vertellen. En als ik jou eens zo bekijk, dan weet ik ook wel wie jouw vader is. Je lijkt verduveld veel op hem. Leenderts, is het niet?

Machiel: Ja, zo heet mijn vader en zo heet ik ook. Machiel Leenderts, zo heet ik.

Krelis: Dan heb ik het goed gezien. Het is een goede chirurgijn, die vader van jou.
Ik ken hem. Hij heeft me wel eens geholpen.

Machiel: Hij heeft dienst genomen. Hij vecht nu voor ons land.
Bent u vroeger ook bij het leger geweest?

Krelis: Op zee. Mijn hele leven op zee. En gevochten. Bij de grote admiraal Tromp. Ik heb heel wat meegemaakt. Maar ja, die tijd is voorgoed voorbij. Alleen hem heb ik nog. Hem heb ik er aan over gehouden. Hè, ouwe jongen, Scharp.
Zou jij mij een plezier willen doen?

Machiel: Natuurlijk.

Krelis: Kijk. Mijn zoon Klaas die moet ergens in de buurt van jouw vader zijn.
Zou je hem willen zeggen dat Margje zijn zuster verblijd is met een welgeboren zoon en dat die naar zijn grootvader genoemd gaat worden. Dus net als ik. Zou je dat willen doen?
En zou je hem dan ook willen zeggen dat thuis alles goed is. Zou je dat zo over willen brengen?

Machiel: Ja, dat kan ik best onthouden.

Krelis: Mooi. Dat zal ik jou zeggen hoe je beste kan lopen. Want helemaal veilig is het niet. En je kan niet iedereen vertrouwen.

LIED OVER DE VEILIGHEID OP STRAAT.

Refrein
 Voor je
 Boven
 Onder
 Van achter en opzij
 Bij hem
 Bij haar
 Bij jou
 Bij mij
 Van ver en van dichtbij
 En hier
 En daar
 't Is onberekenbaar
 Het loert, het hijgt, het komt, het dreigt
 Gevaar, gevaar, gevaar

Het kan een Pool zijn, een zigeuner of een jood
't Kan je idool zijn, een neger of een blonde stoot
Je weet het nooit, ze komen overal vandaan
En iedereen kan je zomaar naar het leven staan
Een donker steegje of een struikje in het veld
Je bent voordat je 't weet weer eens het doelwit van geweld
Denk nooit zoiets gebeurt een ander altijd slechts alleen
Dus wees er op bedacht en kijk nauwlettend om je heen

Refrein

Een leven zonder oorlog, zonder doden, zonder strijd
Geen conflicten, geen geschillen, geen onenigheid
En dat je altijd veilig terugkomt van een verre reis
Waar je even onbekommerd bent als in het paradijs
Waar je iemand nog vertrouwen kunt in daad en ook in woord
Een leven zonder hebzucht, zonder doodslag, zonder moord
Je kunt het niet verwachten, want het ligt niet in de lijn
En daarom moet je overal zo vrees'lijk op je hoede zijn

Refrein

HEVIG GEBONS OP DE DEUR. GEBRUL
AAL SCHARP BEGINT LUID TE GILLEN.

Dries: Daar zul je het hebben!

Krelis: Slecht volk!

Lindert: (van buiten) Open doen. En snel een beetje.

Aal: Ja, ik kom al.

ZE DOET DE DEUR OPEN.
LINDERT EN DE RAT DRUIPEND VAN DE REGEN. GEWEER IN DE AANSLAG.
DRIES WEER ONDER DE TAFEL.

Lindert: Kon dat niet wat sneller?

Aal: Kom binnen. Kom binnen. Wees welkom.

Lindert: Ja, ja. Als er wat te verdienen valt, dan zijn we opeens
welkom.
Kan dat beest zijn gemak niet effe houden.

Krelis: Hij is even van slag.

Lindert: Als hij niet ophoudt, dan knal ik hem weer. Begrepen.

Krelis: Scharp. Goed volk.

Lindert: Zo mag ik het horen. En nou als de sodemieter wat te zuipen en wat te vreten. Ingerukt mars. Ik verga van de honger.

Aal: Ja, ik ga al.

Lindert: En wat moet dat daar onder die tafel.

Dries: Ik heb wat laten vallen.

Betje: Zijn bril. Hij zoekt zijn bril.

Lindert: Om mij te zien heb je geen bril nodig. Nou ophouden met die flauwekul. En jij daar. Wat moet dat met die zak?

Rat: Ja, eens even kijken wat daar allemaal inzit.

Machiel: Dat is van mij. Dat heeft mijn moeder me meegegeven.

Rat: Zo, heeft ze daar wat lekkers in gestopt?

Machiel: Nee, niet doen.

Krelis: Laat die jongen met rust.

Rat: Hou je erbuiten, ouwe. Of ik schiet je aan flarden. En die aap erbij.

Krelis: Die spullen zijn van hem, smeerlap.

Rat: Alleen maar even kijken. Tjonge, tjonge. Het kan niet op. Wat heb ik hier. Een heel lekker stuk pekelvles. En wortelen zie ik. Rozijnen. Nou die moeder zorgt goed voor jou. Ik wou dat ik ook zo'n moeder had.

Machiel: Leg terug. Die zijn niet voor jou, die zijn voor...

SCHARP KRIJST WEER. KRELIS GEBAART DAT HIJ ZIJN MOND MOET HOUDEN.
AAL VERSCHIJNT.

Lindert: Nou waar blijft dat vreten?

Aal: (Met een knipoog naar Krelis) Ik heb voor de heren gedekt in de pronkkamer. Dus als de heren zo goed willen zijn.

Lindert: Zo, en waar hebben wij die eer aan te danken?

Aal: Ach, het is zulk slecht weer. Dus ik dacht, ik por de kachel eens flink op en ik maak het eens lekker behaaglijk voor de heren. Als u mij wilt volgen...

Rat: Zonde van dat lekkers.

Aal: Kom maar met mij mee, alles staat al klaar, bonensoep, een heerlijk stamppot met schapenvoeten, grutjebrij, een grote kruik bier. Nee, de heren zullen niets tekort komen.

ALLE DRIE AF.

Machiel: Oef, dat was op het nippertje.

Dries: Waarom begin jij nu over een bril? Ik heb helemaal geen bril. Dat weet je toch.

Betje: En waarom moest jij weer onder die tafel kruipen? Als jij je rustig houdt, gebeurt er helemaal niks. En nou mee naar huis. En aan het werk.

Dries: Even rustig mijn pint opdrinken, ja.

Krelis: Ja jongen, weet je wie dat was? Ruige Lindert, zo noemen ze hem. Ruig, omdat het zo'n ruige kerel is. Waar Ruige Lindert verschijnt is niemand meer veilig. Aal weet wel met dat soort lui om te gaan. Maar nou opschieten, ik zal je de weg wijzen.

Machiel: Maar die Ruige Lindert, wat doet hij hier?

Krelis: Ik weet het niet. Ik weet alleen dat hij niet te vertrouwen is. En die handlanger van hem, daar moet je helemaal voor oppassen. De Rat noemen ze, en een rat is het. Ze hebben iets met moord op de gebroeders De Witt te maken gehad, het fijne weet ik er ook niet van. Maar als Scharp begint te krijsen, dan weet ik genoeg. Nou, opschieten. De kust is nou nog veilig.

III. Margaretha 1.

Monoloog gebaseerd op Rampjaar 1672 van Luc Panhuysen.

BEDIENDEN RENNEN AF EN AAN MET KISTEN EN KOFFERS.

Margaretha:

Al het zilverwerk dient zorgvuldig behandeld te worden. Alles poetsen tot het stralend blinkt. Bestek in de daarvoor bestemde cassettes. U weet waar die zich bevinden. In het magazijn onder de ontvangstzaal. En het linnengoed kan beslist netter gevouwen worden. Niet zo onordelijk. Zo lijkt het alsof wij halsoverkop vertrekken. Maar orde in alles. Het volk vlucht, wij verkiezen een andere wijze van verplaatsen.

Al maanden heb ik mij voorbereid. De boomgaard laten snoeien, al het overbodig hout verwijderd. De jonge aanplant keurig opgebonden. Het vee op tijd laten slachten. Jacht laten maken op de visotter die de visstand in onze slotgracht belaagde. Ze hebben het ondier weten af te schieten. Het monster was bijkans anderhalve meter groot. Toen ze hem wisten te overmeesteren, had hij nog een levengrote karper in zijn bek. Uit onze eigen slotgracht!

Men moet streng zijn in onze positie. Streng voor onszelf en streng voor het volk. Het volk kan vluchten, maar wij hebben de verantwoording voor ons bezit en voor de welvaart van ons land. Wij zijn verantwoordelijk.

U zult mij niet horen klagen. Als vrouw van een diplomaat dient men zelfstandig alle beslissingen te nemen. Onafhankelijk, maar in goede harmonie. Wij corresponderen, mijn man en ik. Vele, vele brieven zijn reeds over en weer bezorgd. In alle steden waar hij onze natie vertegenwoordigde schreef hij mij zijn bevindingen. En ik breng hem op de hoogte van wat zich in onze contreien afspeelt. De dreiging nu van de Fransen die ons land binnenvallen. En hij van zijn bemoeienissen met de Duitse keurvorst in Berlijn. Een de zware taak die op zijn schouders rust. Maar met Gods hulp zal het hem lukken steun te verwerven voor onze strijd tegen het Franse geweld.

Alleen, maar niet eenzaam. Het personeel uiteraard dat mij in alles bijstaat en gehoorzaamt. Ik ben zeer op ze gesteld dat kan ik u verzekeren. Ook mijn lievelingshond Citroentje wijkt nimmer van mijn zijde. En dan mijn kleinzoon, Fritsje, kleine jonker Fritsje. Mijn oogappel. Zijn vader, mijn geliefde zoon, koos een militaire carrière. Hij zal het nog ver brengen,

hij heeft zoveel in zijn mars. Dus aan mij de taak de kleine Frits in goede banen te leiden. U zult zeggen: maar zijn moeder dan, jonkvrouw Philippota. Het is toch haar taak. Ik weet het, maar u kent haar niet. Een edele vrouw, mijn schoondochter Philippota, maar buitengewoon slonzig, kan totaal geen orde houden, een sloddervrouw in alle opzichten. En altijd zwanger. Nu weer. En verder alleen maar meisjes baren. Dus aan mij de taak kleine Fritsje op te voeden in eer en deugd, tot nut van ons vaderland.

Ja, de koffers met kleding kunnen alvast naar de grote hal. Ik heb ze al geïnspecteerd.

Alles moet men controleren, het is mijn taak. Vooral als wij gedoemd zijn elders onze toevlucht te nemen.

Hij is dagenlang onderweg geweest, mijn man. Barre weersomstandigheden. De tocht naar Berlijn heeft bijna twee maanden in beslag genomen. Ach, hij is het gewend. En nu hij daar is, kan hij goed werk verrichten. We hebben de steun nodig van de keurvorst, van Willem Frederik. Een buitengewoon aimabel vorst. Hadden wij maar zo'n leidsman. Onze Willem, hij is nog zo jong. En broos. Een zwakke gezondheid. Astmatisch. Onlangs was hij hier nog. Een kort bezoek aan ons kasteel. Voor mijn zoon, begrijpt u. Ik heb een goed woordje voor mijn zoon gedaan. Hij heeft alles in zich om generaal-majoor te worden. Dat heb ik de prins gezegd. Of hij het begrepen heeft? Ik hoop het, van ganser harte. Hij heeft niets toegezegd. Ja, hij zou hier koning moeten zijn. De Republiek der Nederlanden heeft behoefte aan krachtadig bestuur. Niet dat gedoe in Den Haag. Alleen maar vergaderen, en besluiten nemen ho maar. Maar mijn man kan wellicht wat voor elkaar krijgen in Berlijn. Het is hard werken als diplomaat. Al die ontvangsten, die banketten en dan al het wachten in de antichambres. Bovendien ook bals. Er wordt wat afgedanst in onze koninklijke paleizen. En je kunt je er beslist niet aan onttrekken. Mijn man haat het. Een echte Hollander, een gruwelijke hekel aan dans. Hij schreef me onlangs nog over de ambassadeur van Frankrijk. Een verwaand ventje en ook één die danst als een flamingovogel. Maar wat gebeurde? In aanwezigheid van de keurvorst zelf, tussen haakjes ook een zeer getalenteerd balletdanser, maakte hij de vreemdste sprongen, om indruk te maken uiteraard, en midden in zo'n doldrieste sprong gleed hij uit en viel op het gladde parket. En op dat moment riep een van de hovelingen: "Kijk Hoogheid, daar ligt de Fransoos en die Hollander staat nog stevig op zijn voeten." U ziet het, er is nog gerechtigheid.

De dragers en sjouwers staan klaar? Goed dan zullen wij
afscheid nemen. Maar wij komen terug. Zo God het wil.

ZE VERTREKT MET HAAR BEDIENDES.
HET PUBLIEK MET HAAR.

IV. De Kleine Soldaat.

Scene 2.

Het rietnest.

Machiel.

Van Dijk.

Leenderts.

Klaas.

Ruige Lindert

De Rat

PROJECTIE

AAN HET WATER.

ER LIGT EEN PLATTE BOOT TEGEN DE OEVER . DAAR ZIEN WE EEN DEEL VAN, LINKS IN BEELD.

WE HOREN SCHOTEN IN DE VERTE WORDT GESCHOTEN.

OP HET TONEEL STAAT EEN RIETEN HUT. RECHTS.

Machiel komt op. Zoekt.

Machiel: *(in zichzelf)* Hier moet het zijn. Het klopt. De boot. Het riet.
(hij roept) Vader, vader. Waar bent u?

VAN DIJK IN BOERENPAK VERSCHIJNT ACHTER DE RIETEN HUT.

Van Dijk: Hé jij daar. Wie zoek je?

Machiel: Soldaten. Ze zouden hier moeten zijn.

Van Dijk: Hier staat er een.

Machiel: Ja maar, u bent toch boer.

Van Dijk: Camouflage jongen. *(Hij toont een geweer)* Ja, we weten die Fransen aardig voor de gek te houden.
Onzin. Er is niet genoeg geld voor uniformen. Vandaar.

Machiel: Dan weet u wel waar mijn vader is.

Van Dijk: Jij bent de zoon van Leenderts. Ja, dat dacht ik al. Net zijn vader, voor niemand bang.

Machiel: Hij zou hier moeten zijn.

Van Dijk: Luister. Het schieten is opgehouden. Kijk daar komen ze.

PROJECTIE

IN EEN ROEIBOOTJE KOMT LEENDERTS AANVAREN MET KLAAS, EN NOG ENKELE SOLDATEN (DIT BLIJKEN LATER MUZIKANTEN TE ZIJN). ZE HEBBEN TWEE GEVANGEN GENOMEN FRANSE SOLDATEN BIJ ZICH. DE KLEDING VAN DE FRANSEN IS KLETSNAT. HET BOOTJE VAART RECHTS UIT BEELD.

DAAR VERSCHIJNEN ZE OP HET TONEEL.

Machiel: Vader, vader! Hier ben ik!

Leenderts: Rustig, jongen. Rustig. (*tegen Klaas*) Zo, neem jij die twee mannen mee. Die kunnen in het vooronder.

Klaas: Is het daar niet te warm voor ze.

Leenderts: Welnee, lekker in de buurt van het koele water. Messieurs, allez! S'il vous plaît.
Zo mijn jongen. Ik ben blij je te zien. Knap dat je me hebt weten te vinden.
Kijk mannen, dit is nou mijn zoon Machiel. Mijn kleine soldaat.
Hoe was het onderweg? Geen moeilijkheden gehad.

Machiel: Nee, niks aan de hand. Geen problemen. Die Franse soldaten, hebt u die gevangen?

Leenderts: Wij met z'n allen, jongen. Wij met z'n allen.

Machiel: Was dat niet vreselijk gevaarlijk?

Leenderts: Weet je, mijn zoon. Gevaarlijk is het overal als het oorlog is. Dat is dus niks bijzonders.
En die Fransen die hebben een beetje watervrees. En zwemmen kunnen ze ook niet. Die twee hebben we uit het water moeten vissen.
En hoe is thuis? Alles goed? Met moeke, met Lina, en de kleine Huig.

Machiel: Ja, vader alles goed. Ik moest u het allerbeste wensen.

KLAAS KOMT WEER TERUG. HIJ DRAAGT MATROZENKLEDING.

Klaas: Zo, die zijn keurig opgeborgen. En wie hebben we hier? Een nieuwe collega.

Leenderts: Ja, Klaas, dat is nou mijn zoon. Machiel. De oudste.

Machiel: Is hij Klaas?

Leenderts: Ja, mijn beste kameraad.

Machiel: Dan heb ik een boodschap voor u. Van uw vader.

Klaas: Zo, dus jij hebt die ouwe ontmoet. Wou die niet meteen mee om ook te vechten.

Machiel: Ja, hij zou wel willen. Maar hij is te oud, zegt ie.

Klaas: En hij moet voor zijn grote vriend zorgen. En die houdt niet van vechten.

Machiel: Nee, die maakt meteen een heleboel lawaai.

Klaas: Maar vertel. Wat is de boodschap?

Machiel: Ik moest zeggen dat uw zuster...

Klaas: Zeg maar jij hoor.

Machiel: ... dat jouw zuster het leven heeft geschonken aan een welgeboren zoon en dat die zoon...

Klaas: Krelis heet net als mijn vader. Ja, het kon niet missen. Maar dat is nog eens vrolijk nieuws. Machiel, ik heb net als mijn vader ook op zee gevaren. En als er dan iets te vieren viel, dan begonnen we altijd met een liedje. Een echt zeemanslied. (*tegen de muzikanten*) Kom, mannen, spelen.

ZEEMANSLIED.

In vroeger tijden werden zeemansliederen gezongen tijdens de werkzaamheden op zee of in de haven. De matrozen konden dan op de maat het zeil hijsen of het anker lichten of takels bedienen. Soms was één matroos een soort voorzanger en zong de tussenliggende coupletten, vaak geïmproviseerd of zelf bedacht. Veel nostalgie, heimweeverdriet, en soms een tikje pikant.

Refrein

Heisa, heisa, heisa, hop
 Ik kies het ruime, ruime sop
 Ik zeg het vaderland tabee
 Naar de golven van de zee
 Naar het wilde avontuur
 In mij smeult en gloeit en brandt
 Het heilig, heilig vuur

1^e couplet

Een jongeman afkomstig uit Stavoren

Die kreeg het vrijwel elke dag te horen
Je moet hier weg
Je moet naar zee
Hij zei: ik doe niet mee
Want ik ben als boerenknecht geboren
Maar toen hij akkers ploegde
Zaaide, oogstte alle jaren weer
En ook nog mot kreeg met een boerenmeid
Toen dacht hij bij zich zelf:
Ik moet hier weg, het is de hoogste tijd

Refrein

2^e couplet

Ze zwaaide hem uit met een doek en geweent
Wanneer hij alweer aan de einder verdween
Haar vent die voor zee had gekozen
En fluks in de mast klom met alle matrozen
Daar stond ze alleen op het land
Door tranen, verlangen en smart overmand
Toen dacht ze opeens in een heldere vlag
Ik word er niet goed van, van al dat geklaag
Wat ben ik een doetje, wat ben ik een dweil
Ik klim net zo snel in de mast en het zeil
Ik blijf niet alleen hier op de ka
Ik ga naar hem toe, hem achterna

Refrein

- Leenderts: Ja, dat is mooi. En nou zou ik wel eens willen weten wat er in die zak zit die jij hebt meegebracht.
- Machiel: Allemaal lekkers. Speciaal voor u.
- Leenderts: Zo mannen, horen jullie. Allemaal lekkers. Komt dat even goed van pas. We gaan het er eens goed van nemen.
- Machiel: Maar het is voor u. Moeke heeft het nog tegen me gezegd.
- Leenderts: Soldaten delen alles. Wij zijn één grote familie. We delen lief en leed, brood en appels, rozijnen, melk en wat we verder kunnen delen. Nietwaar mannen. Allen voor één en één voor allen. Voor het vaderland.
- Allen: Voor het vaderland!

LINDERT VERSCHIJNT MET IN ZIJN KIELZOG DE RAT. ZE ZIJN BEIDEN PIEKFIJN GEKLEED.

Lindert: Lang leve het vaderland!

De Rat: Goedenavond samen.

Lindert: Heb ik het genoeg met korporaal Leenderts te spreken.

Leenderts: Dat genoeg hebt u. Goedenavond, heren. En met wie heb ik het genoeg?

Lindert: Korporaal Van Hees meldt zich. En sergeant Barends.

Machiel: Maar vader, dat zijn...

Leenderts: Stil jongen, dit zijn zaken voor volwassenen.

Lindert: Dit is nog wel een heel jonge soldaat.

Klaas: Klein, maar dapper. Nietwaar, Machiel?

Lindert: Maar op uw vraag terug te komen, wij zijn hierheen gestuurd ter versterking van de schans. Bovendien breng ik belangrijk nieuws. Groningen is ontzet. Het leger van de bisschoppen van Munster en Keulen hebben heeft de aftocht moeten blazen.

Leenderts: Kijk, dat is nog eens goed nieuws. Blijven alleen de Fransen over.

Lindert: En daar maken we korte metten mee.

Leenderts: Zo mag ik het horen. Wees welkom, heren. En geniet van de heerlijke versnaperingen die mijn zoon ons heeft gebracht.

Lindert: Dat is heel vriendelijk van u. Ach weet u, die bisschoppen hebben geen verstand van oorlogvoeren.

Van Dijk: Nou die van Munster heeft anders aardig wat bommen op Groningen afgevuurd.

Lindert: Bommen Berend, zo noemen ze die bisschop. Maar onze dappere soldaten hebben hem toch maar mooi te grazen genomen.

Van Dijk: Zo is het maar net.

Leenderts: Klaas, laat nog eens even dat lied horen.

ZE ZINGEN NOG EEN COUPLET EN REFREIN VAN HET ZEEMANSLIED. ETEN EN DRINKEN.

4^e couplet

Er was eens een stuurman op Marken
Die leefde zich uit als een varken
Hij zoop alle dagen en begon bij 't ontbijt
Hij zoop bij de koffie, hij zoop bij het plassen,
Hij zoop in zijn slaap
Hij zoop dus altijd
Zijn handen die trilden
En staan ging niet meer
En als hij wou praten
Ging zijn mond heen en weer
Nee, hij was voor niemand geen stuiver meer waard
Want wat moet een stomdronken stuur op de vaart
Maar toch als je vroeg: ga je ooit nog naar zee?
Dan luidde zijn antwoord in het volle café:

Refrein.

DRONKEN EN LALLEND TE ZINGEN.

Leenderts: Wat is dit toch een mooie dag geworden. Groningen ontzet,
wij hebben twee Franse soldaten uit het water kunnen
vissen, mijn zoon heeft mij opgezocht met al dit heerlijk en
twee vaderlandslievende stoere kerels hebben zich bij ons
aangesloten. Deze dag kan niet meer stuk.

Machiel: Maar vader...

Leenderts: Nee jongen, het is mooi geweest. Het is nu tijd om ons te
ruste te begeben. Vroeg naar bed. Een paar uur slaap en dan
voor dag en dauw weer op. We moeten fit blijven.

Lindert: Wij hebben ook een zware dag achter de rug. We zoeken wel
ergens een plekje.

LINDERT EN DE RAT DUIKEN ERGENS DE BOSJES IN. ACHTER DE RIETHUT.

Leenderts: Wat je wilt. Kom mannen, de kooi in. (*Tegen Van Dijk*) En
geef die gevangenen maar een stukje brood en wat water.

Van Dijk: Komt in orde, baas.

VAN DIJK GAAT LINKS AF, ZOGENAAMD NAAR DE BOOT.
DE OVERIGEN VOLGEN BEHALVE MACHIEL EN KLAAS.

MACHIEL MET KLAAS.

Machiel: *(fluisterend)* Klaas, ik snap er helemaal niks van. Die mannen ben ik onderweg tegengekomen. Het is Ruige Lindert en De Rat. Ze zijn niet te vertrouwen.

Klaas: Ruige Lindert en De Rat?

Machiel: Ja, die aap van jouw vader die ging verschrikkelijk tekeer toen ze bij de Witte Swaen naar binnen kwamen.

Klaas: O, ja. Scharp. Ja, die heeft zo zijn voorkeuren. Maak je maar geen zorgen. Niks aan de hand. Je hebt toch gezien dat jouw vader ze helemaal vertrouwde. Ga jij nou maar lekker slapen. Dan kun je morgen weer naar huis.

Machiel: Als jij het zegt. Vooruit dan maar. Welterusten.

Klaas: Welterusten, collega.

Machiel: Welterusten.

MACHIEL VERDWIJNT OOK IN DE BOOT.
VAN DIJK VERSCHIJNT WEER.

Klaas: Alles veilig.

Van Dijk: Ze zijn zo mak als een lammetje. Kom dan gaan wij ook maar. Het was een zware dag.

Klaas: En wie weet wat ons morgen staat te wachten.

Van Dijk: Precies, we hebben onze rust hard nodig.

ZE VERDWIJNEN OOK. HET IS EVEN HELEMAAL STIL
DAN VERSCHIJNEN LINDERT EN DE RAT VANACHTER HET RIET.

De Rat: Slapen ze?

Lindert: St. Stil.

De Rat: Als ze maar niet wakker worden.

Lindert: Hou nou toch even je kop. Zo worden ze zeker wakker.

De Rat: Waar liggen ze?

Lindert: Wie?

De Rat: Die Fransen.

Lindert: In het vooronder. Dat heb je toch gehoord.

De Rat: Het vooronder. Waar is dat?

Lindert: Voor onder! En nou kop dicht. Volg mij maar.

ZE SLUIPEN NAAR LINKS. HET IS EVEN HELEMAAL STIL OP HET TONEEL. SPANNENDE MUZIEK.
DAN VERSCHIJNEN LINDERT EN DE RAT WEER MET DE TWEE FRANSE GEVANGENEN.
ACHTER HEN AAN MACHIEL.

Machiel: *(in zichzelf)* Als ik het niet dacht.

HIJ SLUIPT ACHTER HET TWEETAL MET DE GEVANGENEN AAN.

Lindert: Hé, wacht eens even.

HIJ GRIJPT MACHIEL BIJ ZIJN NEKVEL.

Onze kleine soldaat. Wou jij ons bespieden?

Machiel: Ik weet wie jij bent. Jij bent helemaal niet Van Hees. Jij bent Ruige Lindert. En die daar dat is De Rat.

Lindert: Ik weet niet wat je bedoelt. Ruige Lindert, nog nooit van gehoord. En hij De Rat, laat me niet lachen. Wij helpen het lieve vaderland. Wij zetten al onze krachten in en dat doe jij ook, als je leven je lief is. Dus mond dicht.

Machiel: Maar die gevangenen...

Lindert: En nou is het afgelopen. Klaar, mee jij. Als je gaat schreeuwen, ben je een kind des doods. Begrepen?

HIJ ZWAAIT MET EEN MES. DE RAT BINDT EEN DOEK OM MACHIELS MOND. ZE TREKKEN HEM MEE.
STILTE.
IN DE VERTE KRAST EEN UIL.

V. Margaretha 2.

ZE HEEFT EEN BEDIENDE DIE HAAR VERZORGT EN WATER GEEFT.

Margaretha:

Een mand wortelen. Wat denkt u dat ik daar voor heb moeten betalen? Een gulden. het is toch niet te geloven. Nog geen maand geleden zes stuivers hooguit en nu al meer dan drie keer zo veel. Een gulden voor een mand wortelen! En als ik u nu zeg dat ik per dag niet meer dan dertien en een halve gulden heb te besteden, dan kunt u zich wel voorstellen dat ik mij zorgen maak. Grote zorgen. Sinds ik mij in Den Haag gevestigd heb, is het leven steeds zwaarder geworden. Onlangs nog een aanslag vermogensbelasting: ik heb al mijn zilver moeten verkopen. En mijn lieve Fritsje ernstig ziek. Hij krabbelt er wel weer bovenop. Het is een sterk ventje. Hij berijdt al weer zijn stokpaardje. Maar nu zit het gezichtje van kleine Antje weer onder de rode stipjes. Het arme wurm, nog geen drie. En u weet hoe hun moeder is, Filippota, ik heb het u verteld. Ze schijnt zich nergens zorgen over te maken. En alweer zwanger. Jawel, hoor. We bidden dagelijks dat het niet weer een meisje wordt. En was ze nu maar verstandig, maar al wat ik wil, wil zij weer niet, het is om wanhopig van te horen. Alleen Citroentje, het lieve beestje, die springt nog steeds vrolijk om mij heen. Ondanks alle ellende, een baken in de storm. Het is een groot huis, daar aan de Kneuterdijk, maar zoveel monden die gevuld moeten worden. We wonen er met bijna twintig personen, mijn gehele familie en al het personeel. Ja, we beleven kommervolle tijden en wie hier naar bed gaat is onzeker de volgende ochtend te halen.

Mijn lieve man, nu al weer maanden van huis. Hij had het voor elkaar. Het was hem gelukt. Frederik, de Duitse keurvorst, zou ons land te hulp komen met zijn troepen. En de keizer zelf zou bijstaan. Ze zijn op weg gegaan met een heel leger. Maar wat een tegenslag. Alleen maar noodweer, modderige wegen, paarden en mensen die zijn verongelukt. Hij heeft me allemaal beschreven. De voedselschaarste, de honger, soldaten die zich bedrinken. Jazeker, ze hebben boerderijen geplunderd, vaten aan stukken gehakt, alle wijn opgedronken, beesten zijn het. Kostelijke Moezelwijn. Ze waren zo aangeschoten, dat ze niet meer op appel verschenen. Is dat discipline? Is dat het leger dat ons te hulp zal komen? En wanneer? Het kan nog maanden duren, als het zo door gaat.

Waar is men nog veilig? Ons eigen volk in opstand.
Lafhartige moordpartijen. Ik gruw er van. Wat heeft hier niet
plaatsgevonden? Ik durf de courant nauwelijks meer op te
slaan. De gebroeders De Witt, in stukken gereten, afgeslacht
als dieren. Hun lichaamsdelen zijn onder het volk
verkwanseld. Ze hebben de harten van beide broers zomaar
verkocht aan een onbekende Engelsman, aan een vreemde!
Zij die van zo grote betekenis zijn geweest voor ons land!
Dat gebeurt er wanneer de lagere standen de macht in
handen krijgen. In wat voor tijden leven wij. Zal het ooit nog
ten goede keren?

De vreselijke tijdingen over ons kasteel. Ik kan het bijna niet
geloven. De Fransen zijn altijd een hoogstaand volk geweest.
Ze hebben de boeren gedwongen hout te sprokkelen. En het
het op te stapelen tot aan de nok van het dak, aan de vier
zijden van dat prachtige eeuwenoude gebouw. Ze hebben
het aangestoken, alle vertrekken geplunderd. Wat zal er nog
over zijn? Ik durf er niet aan te denken. Het duizelt me.
Ja, een glas water. Helder water.

En dan de prins, we hebben al onze hoop op hem gevestigd.
Maar hij is nog jong, nog maar net de twintig gepasseerd. En
nu al de leiding over ons leger. Ik weet het, hij is begaafd,
maar weet hij zich met de juiste mensen te omringen? De
aanval op Woerden, het heeft te weinig opgeleverd. Meer
Fransen gedood dan aan onze kant. Dat wel. Maar ons leger
moest zich terugtrekken, tenslotte. Mijn zoon heeft ook
meegestreden. De prins heeft hem omhelsd en bevorderd.
Tot brigadier. En niet tot de rang die hem toebehoort.
Waarom toch? Als generaal zou hij de prins werkelijk van
dienst kunnen zijn, en niet alleen de prins. Ons gehele land.

U hoort de klokken luiden.
Wat voor zin heeft het. Vluchten kan niet meer. Onlangs nog
werd groot alarm geslagen. De Fransen zouden oprukken
naar Den Haag. We wilden naar de hoofdstad, naar
Amsterdam. Daar zou het nog veilig zijn. Maar we konden
geen kant op. Alle wegen geblokkeerd. Het volk, het canaille
had alles afgesloten. Ik heb mijn vluchtplan op moeten
geven. En nu luiden de klokken voor weer nieuw onheil? Ik
weet het niet meer. We kunnen geen kant meer uit. En
overal verwarring en onzekerheid.

De waterlinie is nog onze enige bescherming. Maar nu is de
vorst ingetreden. De vijand kan elk moment voor onze
poorten staan. Als het niet snel gaat dooien, zijn wij ten dode
opgeschreven.
De klokken. Ze houden niet meer op.

Het wordt mij te veel.

Hoe moet dit aflopen? Mijn zoon, mijn lieve zoon, hij is met de prins naar het zuiden vertrokken. Al weken niets meer van gehoord. Wij zijn door allen verlaten. O, Heer, bescherm ons.

Ik ben de wanhoop nabij. Gaat u maar. Laat u mij maar alleen. Ons einde is nabij.

Soldaten komen langs en zingen het soldaten lied.

HET SOLDATENLIED

In Hollands waterlinie,
Daar is het sterven schoon,
De glorie van het Vaderland
Dat is ons laatste loon.

Komt ooit de vijand nader,
Is 't Vaderland in nood,
Dan staan wij pal en blijven
Het steeds trouw tot in den dood.

Want wat er ook met ons geschiedt
Wij kennen zorgen noch verdriet
Wij zijn als trouwe kameraden
Steeds in opperbeste harmonie
Hoera, hoera, hoera voor onze Compagnie!

Al is het buiten guur
Wij zijn vol ijver, moed en vuur
Wij blijven keihard exerceren
En werven daarmee ieders sympathie
Hoera, hoera, hoera voor onze Compagnie!

VI. De Kleine Soldaat.

Scène 3.

In de boerderij.

Lindert
De Rat
Twee Franse gevangenen
Machiel
Boer Duymelaer
Zijn vrouw de boerin

LINDERT MET DE RAT, DIE MACHIEL VOORTSLEEPT. MACHIEL IS GEBLINDDOEKT EN VASTGEBONDEN.
DE FRANSE GEVANGENEN ZIJN BEVRIJD VAN HUN KETENEN.

Lindert: Wel, messieurs. La liberté pour vous. Au revoir et bonne chance.

De Rat: Ja, messieurs, veel sjans. En allikidee.

Franse gevangene: Eel erk bedankt. Totte ziens.

DE FRANSEN VERDWIJNEN.
DE BOER EN BOERIN STAAN ER BEDREMMELD BIJ.

Boer: Is dat ook een gevangene?

Lindert: Dat gaat je geen barst aan.

Boer: Wat zeg u? Ik ben een bietje doof.

Lindert: Hier, hou nou maar je kop, wat geld voor jou en dat vrouwmens van je.

Boer: Maar heer, ik ben al mijn land kwijt. Alles staat onder water. Dit is niet veel voor een arme boer als ik.

Lindert: Muil dicht, zeg ik je. Zorg maar eens voor wat te eten en te drinken. En geef die kleine krielkip ook maar wat. Dat verrekenen we later wel.

Boer: Vrouw, geef ze maar wat lekkers. Dat geld kunnen we wel gebruiken.

Boerin: Misschien een lekker kommetje warme melk. Ook voor die kleine jongen?

Lindert: Wel ja, maak hem maar los. En deuren op slot graag.

BOER DUYMELAER DOET ALLE DEUREN OP DE GRENDEL.
DE BOERIN HAALT MELK.

De Rat: Zo, jij boft. Jij bent een echte bofkont.

Lindert: Goed zo. En dan wil ik nu wel eens even een goed gesprek met deze kleine soldaat.

Machiel: Ik wist het. Jij bent ruige Lindert en die naam Van Hees heb je maar verzonnen.

Lindert: Heel goed. Een mens moet slim zijn. En een beetje brutaal. Dan kom je het verst in deze wereld.

Machiel: Het is heel oneerlijk om zo te doen.

Lindert: Oneerlijk. Dat is wel een heel groot woord. Oneerlijk. Het is oorlog, mijn jongen, dan moet je slim zijn en brutaal. En dan heb je succes, zoals je hebt gezien.

Machiel: Het zijn Franse soldaten en u hebt ze weer de vrijheid gegeven.

Lindert: Ja, het zijn ook maar mensen. Maar genoeg daarover. Jij bent ook heel slim, nietwaar. En dapper. Een dappere soldaat. Heb ik gelijk of niet?

MACHIEL REAGEERT NIET.

En jongens zoals jij kunnen we heel goed gebruiken. Want kijk, jouw vader heeft de schans nu bezet. Ja, toch?

Machiel: Ja, hij en zijn mannen.

Lindert: Ja, dat ziet er heel goed uit. Heel goed. Alleen lopen ze nu groot gevaar, heel groot gevaar. En dat komt door jou.

Machiel: Door mij? Hoezo.

Lindert: Kijk, jij bent nu in onze handen gevallen. Jij bent nu onze buit. En die buit staan we niet zomaar af, natuurlijk. Daar hangt een prijs aan.

Machiel: Een prijs? Wat voor prijs?

Lindert: Dat jouw vader en zijn makkers die schans verlaten, dat ze hem niet langer bezetten. Begrijp je?

Machiel: Dat doen ze nooit.

Lindert: Als ze verstandig zijn , doen ze dat wel.

Boerin: Hier een kommetje warme melk. Ook voor de heren.

De Rat: Mens, sodemieter op met je warme melk. Dat is voor kinderen. Geef mij maar wat sterkers.

Boer: Zie je nou wel. Ik had het je toch gezegd.

Boerin: Maar de kleine jongen wil wel, hè.

Machiel: Dankuwel.

Lindert: Ja, die kleine jongen die wil wel. Het is een hele vriendelijke jongen. Die werkt met alles mee.
Dus jij zorgt ervoor dat die mannen daar weggaan, bij die schans. Begrepen?
(Stilte)
Kijk, jouw vader is daar de baas en hij zal het niet prettig vinden als hij hoort dat jij in onze handen bent gevallen, en dat je gemarteld zult worden, dat je misschien gedood gaat worden, nee dat zal hij zeker niet prettig vinden.

Machiel: Je bent een schoft, een schoft ben je!

Lindert: Maak je niet zo kwaad. Je ziet toch dat we je goed behandelen. En ik ben nog niet uitgesproken.

Kijk, ik wil het goed met je maken. Met jou, met je vader en die makkers van hem. En met je moeder. Die wil haar man graag weer terugzien. En liefst in levende lijve. En jou natuurlijk ook. Dat kun je wel begrijpen. Zo slim ben jij. Dus luister je ook even goed naar wat ik jou ga zeggen.

Machiel: Goed, wat wil je van me?

Lindert: Morgen dan ga je met ons mee. Over het water. Met dezelfde roeiboot waarmee we hier gekomen zijn. En dan varen we naar een smalle berm, die ook onder water staat. Die berm is heel zacht. Een volwassen man kan daar niet staan. Maar jij wel, jij bent licht. Als je over die berm loopt vind je aan het eind van die berm een duiker. Je weet wat dat is.

Machiel: Ja, daar loopt het water door.

Lindert: En die duiker moet gesloten worden. Dat is het enige wat ik van je vraag.

Machiel: Ik begrijp het.

Lindert: Die duiker ligt in het land van boer Duymelaer hier. En die heeft geen bezwaar. Nee toch?

Boer: Als de heren betalen, heb ik gezegd.

Lindert: Kijk die snapt er wat van.
Nou jij nog.

Machiel: Hij wordt omgekocht. Hij doet het voor het geld.

Lindert: En jij voor je vrijheid. Jou wordt geen haar gekrenkt. Geen haar. En ik zorg dat je weer bij je vader komt. En bij je moeder. En je broertjes en je zusjes.

Machiel: Ja, die zullen me missen.

Lindert: Dus, mijn kleine soldaat. Wat denk je? Kunnen we het eens worden?

Machiel: Ik denk het niet.

Lindert: Alleen maar die duiker afsluiten.

Machiel: Ik doe het niet.

Lindert: Natuurlijk doe je het. Je zou toch wel gek zijn als je het niet deed. Het gaat om je vrijheid, jongeman.

Machiel: En als ik dat dan gedaan heb, ben ik dan meteen vrij?

Lindert: Nee, niet meteen. Je moet nog een paar dagen bij ons blijven, maar dan kun je gaan.

Machiel: Eerst die duiker afsluiten en dan nog bij jullie blijven.

Lindert: Een paar dagen, niet langer.

Machiel: Ik begrijp het. Na een paar dagen. Dan ligt de polder droog. En dan kunnen de Fransen verder. Ik begrijp het.

Lindert: Je begrijpt het. Ik wist het. Je bent heel slim. Ik wist dat je het zou doen.

Machiel: Nooit. Nooit van mijn leven. Ik ben geen verrader. Ik niet.

Lindert: Duivels nog an toe! Nu is het genoeg. Verdomde stijfkop die je bent. Ik heb genoeg geduld met je gehad. Maar nu is het klaar. Laat hem nu maar voelen wie hier de baas. Nou, schiet op. Stuk ongeluk!

DE RAT PAKT EEN STUK TOUW DAT OVER EEN BALK HANGT. HIJ SLAAT DAT OM MACHIEL HEEN. EN TREKT HEM OMHOOG.

En nu. Ben je nu bereid om mee te werken.

Machiel: Nooit. Nooit van mijn leven.

Lindert: Goed. Dat zijn dan je laatste woorden. Ik hoef niks meer van jou te horen.

HIJ STOPT EEN PROP IN ZIJN MOND.

(tegen De Rat) Ga je gang. Het heeft geen zin om nog verder met hem te praten.

DE RAT LAAT MACHIEL WEER ZAKKEN. TRAPT EN RANSELT HEM EEN HOEK IN.

De Rat: Kleine soldaat. Ik zal je leren wat vechten is. Hier. Hier. Ja, daar krijg je het wel warm van. Als je niet meewerkt, is dat je verdiende loon. Heel erg dom. Zo, en nu mijn potje bier. Dat heb ik wel verdiend. En jij zal ons niet meer lastig vallen. Ha, ha.

DE RAT VERDWIJNT.

MARTELLIED

Wat is het heerlijk om te martelen
Te meppen en te slaan
En de vijand ligt te spartelen
En langzaam dood te gaan

Je kunt je fantasie dan alle ruimte geven
Je beschikt totaal over dood en over leven

Want het is zo fijn
O, het is zo fijn
Om zo ingemeen te zijn

Je kunt het ook nog lekker variëren
Gebruik daarvoor het hele arsenaal
Van sabels, dolken, klemmetjes en speren
Gemaakt van roestig ijzer of een soortgelijk metaal
Het is meer dan een hobby en het kan op elke schaal

Want het is zo fijn
O, het is zo fijn
Om zo ingemeen te zijn

Je kunt ze ook nog aaien of zacht strelen
Je kan ze ook nog kiet'len als het moet
Met sprietjes, kwastjes, veertjes en penselen
Om er dan keihard op los te rammen met een zware knoet
Het is talent en kunde, en het smaakt zo heerlijk zoet

Of druppels water laten lopen
Heel erg langzaam op een kale kop
Of stukken zeep te voeren
En gehakt van spinnenkop
Of iemand aan zijn benen laten hangen
Vastgebonden aan een strop
En met water overgieten
Kokend heet of ijzig koud
Ja, dat is pas echt genieten
Dat is zo heerlijk fout

O, want het is zo fijn
Het is zo fijn
Om zo gemeen te zijn
Een monster en een zwijn
Een dokter Frankenstein
Zo fijn
Ja, zo fijn
Oh wat fijn
Om zo íngemeen kan zijn

BOERIN KOMT OP MET MELK EN BROOD.

Boerin: Die arme jongen. Ze laten hem zo maar liggen. Ach, lieve Heer nog an toe. (*Ze knielt bij hem neer*) Kom jongen, drink wat. En eet wat.

ZE BEVOCHTIGT ZIJN HOOFD MET EEN DOEK. GEEFT HEM WAT BROOD IN DE MELK GESOPT.

Ja, dat is goed. Daar knap je van op. Eet maar.

Machiël: Waar zijn ze?

Boerin: Weg, ze zijn weg. Ze moesten naar Woerden, zeiden ze. Voorzichtig aan, je bent nog heel zwak.

Machiel: Ach, het is allemaal mijn eigen schuld. Waar bemoei ik me ook mee.
En uw man, waar is hij. Ook naar Woerden?

Boerin: Nee, die is naar zijn land. Er is nog een klein stukje over. Hij haalt de late hooi binnen. Hij is doodsbenauwd voor die Fransen, maar ja, dat geld hè, dat vervloekte geld. Ik wou maar dat ie nooit naar die lelijke binnendringers geluisterd had, allemaal narigheid is het gevolg.
Gaat het nou weer een beetje?

Machiel: Ja, dankuwel. Het gaat wel weer. Je moet van je vaderland houden, dat zegt mijn vader, wat er ook gebeurt, ook al geven ze je nog zoveel geld. Maar u bent aardig voor me. U maakt het weer een beetje goed.

Boerin: (*huilt*) Dank je jongen, dank je.

Machiel: Ik heb u toch geen verdriet gedaan.

Boerin: Nee, dat kan je niet weten. Maar je lijkt zoveel op mijn eigen jongen, mijn eigen lieve jongen, net zo flink als jij... Ik moest hem wegbrengen... Het is nu al weer drie jaar geleden, maar het lijkt alsof het gisteren was. En nu ben jij hier, zo'n lieve jongen was het...

Machiel: U moest hem wegbrengen?

Boerin: Naar het kerkhof. Hij werd ziek, hij was niet meer te redden....

BOER KOMT BINNEN. MET HOOI. HIJ GRENDELT DE DEUR AF.

Boer: Nou, dat was snel klaar. Die verdomde oorlog. En alles onder water. Maar zo'n beetje hooi. Hoe komen we de winter door? (*tegen de boerin*) En waar ben jij mee bezig? Nog meer monden om te vullen? We hebben zelf nauwelijks genoeg. Jawel ja, en nog een potje janken ook. God allemachtig, wat een misère. Ik kan me maar beter opknopen.

Boerin: Zeg dat niet, man.

ER WORDT OP DE DEUR GEBONSD.

Boer: Wat nu weer?

Lindert: Opendoen, Duymelaer. Voor den duvel nog an toe, doe open!

Boerin: Ja, zeg dat wel, voor de duvel.

Boer: Hou je stil vrouw. Het zijn goede bekenden.

Boerin: Kwade bekenden, dat zijn het.

Boer: Kom binnen, heren.

MACHIEL VERBERGT ZICH ONDER EEN BAAL HOOI.

LINDERT EN DE RAT KOMEN BINNEN.

Lindert: Wat is dat voor een onzin. Alles hier afgrendelen. Zijn we hier niet welkom?

Boer: Jawel heer, jawel.

Lindert: En waar is dat duivelse jong? Waar heb je hem gelaten?

Boerin: Ach, heer. Hij was meer dood dan levend.

Lindert: Jij weet er meer van. Zeg op, waar is ie? Of heb je hem soms laten ontsnappen?

Boerin: Ja, heer. Ik heb hem zijn vrijheid gegeven, het arme joch. Hij deed me zo aan mijn eigen jongen denken. Ik kon het niet over mijn hart verkrijgen.

Lindert: Stom wijf! We hebben hem nodig. (*tegen de Rat*) Je weet wat je te doen staat. We zullen je leren. Je bent nog stommer dan het stomste varken.

De Rat: Ja, we zullen je leren. Stom varken.

HIJ GAAT OP HAAR AF MET EEN STUK TOUW.

Boer: Alsjeblieft, heren, ik heb haar nodig op de boerderij.

De Rat: Ze gaat er aan. Het stomme varken. Varkens zijn hier niet meer nodig.

Boerin: Nee, niet doen.

MACHIEL SPRINGT TEVOORSCHIJN.

Machiel: Schurken, tuig. Durf je wel. Tegen zo'n arme vrouw. Laat die vrouw los. Ze heeft voor mij gezorgd. Ze heeft gezorgd dat ik weer beter ben. (*tegen de boerin*) Probeer te vluchten, als het kan.

HIJ RENT EEN TRAPJE OP NAAR EEN KLEIN RAAM.

MACHIEL WURMT ZICH DOOR HET RAAM.

Kom dan maar hier, als je me hebben wilt.

Lindert: *(tegen de Rat)* Achter hem aan en snel.

De Rat: Ja, we krijgen je wel.

HIJ ZET DE LADDER WEER TEGEN DE MUUR EN KLIMT OMHOOG.
WIL OOK DOOR HET RAAM, MAAR BLIJFT STEKEN.

Ik zit vast. Help me eruit. Opschieten, hij gaat er vandoor.

Lindert: *(tegen de boer)* Haal hem eruit.

DE BOER KLIMT DE LADDER OP.

En vlug een beetje, we hebben geen tijd te verliezen.

Boer: Ja, ja. Ik doe mijn best. Afrekenen doen we later.

Lindert: Afrekenen! Afrekenen! Ja, ik zal met jou afrekenen. Met jou en dat stomme wijf van je. We hadden die jongen nodig. En jij laat hem zomaar gaan. Trek hem los. Nu.

DE BOER TREKT AAN DE BENEN VAN DE RAT.

De Rat: Au, au. Ik kan daar niet tegen. Ik ben daar veel te gevoelig voor.

DE RAT KOMT WEER TE VOORSCHIJN.

Lindert: Opschieten. En bind ze vast. Allebei. Mijn geduld is op. En mijn geld, daar kun je naar fluiten. Als je dat maar weet. Boeren, ik heb het altijd wel gedacht, ze zijn niet te vertrouwen. Ze spelen mooi weer, maar achter je rug word je belazerd. Je krijgt je beloning. Jullie allebei. Er blijft niet veel meer van jullie over.
(tegen de Rat) Als de donder naar buiten nu. Opschieten! We gaan eens korte metten met ze maken.

LINDERT EN DE RAT NAAR BUITEN. DE DEUR WORDT AFGEGRENDELD.
DE BOER EN DE BOERIN ZIJN STEVIG VASTGEBONDEN.

Boerin: Wat zouden ze van plan zijn?

Boer: Niet veel goeds, vrees ik.

Boerin: Kunnen we ons niet losmaken.

Boer: Nee, het lukt niet. Wat een pech. Wat een miserie. Ik wou dat ik ze nooit gezien had, die lui. En dat allemaal voor dat stomme geld. Wat ben ik toch een rund. Vrouw, vergeef me. Vergeef me dat ik me zo heb laten verleiden.

Boerin: Je kon niet anders. Hoe zouden we de winter moeten doorkomen? Je hebt het zelf gezegd.

Boer: Ik heb jou een boel ellende bezorgd. En je had het al zo moeilijk. Die kleine jongen van ons... O, lieve God, wat moet er van ons worden? Die jongen, die was dapper. Die durft. Tegen die slechte mannen. Ja, een soldaat, dat is ie, een kleine soldaat.

Boerin: Wat gebeurt er?

BUITEN HOREN WE GEKNETTER.
ROOK DRINGT NAAR BINNEN.
WE ZIEN EEN RODE GLOED.

Boer: De boerderij. Ze steken de boerderij in brand.

Boerin: Als we hier niet wegkomen, zijn we verloren.

Boer: Het lukt niet. Ik krijg het niet voor mekaar.

Boerin: Ik kom naar je toe. Dan sterven we samen.

Boer: Ik ben een slecht mens. Ik heb het vaderland verraden. Laat mij alleen doodgaan. Ik heb het verdiend.

Boerin: Duivels dat zijn het. Je hebt je door de duivel laten verleiden. Maar we moeten bidden. Laat ons bidden.

Boer: Het vuur grijpt om zich heen. Ik hoor het. Alles gaat eraan. De hele boerderij. En wij worden levend verbrand. Vergeef me, vrouw, vergeef me. Vergeef me alles.

DAN GAAT DE DEUR LANGZAAM OPEN.
MACHIEL VERSCHIJNT.

Machiel: Niet schrikken. Ik ben het. Ik zal jullie losmaken. Ze zijn er vandoor. Ze dachten dat ze veilig konden vertrekken.

Boerin: Alles goed met je?

Machiel: Ja. Maar snel, voordat het vuur hier komt.

Boer: Jij bent een held. Jij bent een dappere jongen.

Machiel: Kom mee. Snel.

Boer: Mijn besluit staat vast. Ik meld me bij de prins. Ik ga ook vechten. Ik heb wat goed te maken.

Machiel: Ja, heel goed. Maar nu snel weg. Allemaal weg. Allemaal hiervandaan!

Pauze.

Het publiek drinkt en eet een hapje.

VI. Intermezzo. Het nieuws van dinsdag 20 augustus 1672.

*Als NOS-journaal op video op te nemen.
Met beelden tussen de tekst door.*

Nieuwslezer:

Het nieuws van dinsdag 20 augustus 1672.

Hedenochtend werd de heer Cornelis de Witt, regent te Dordrecht en ruwaard van het eiland Putten, van al zijn digniteiten vervallen verklaard en voor de duur van zijn verder leven verbannen uit de provincie Holland.

Direct na zijn vonnis heeft de dienstdoende cipier aan de heer De Witt het advies gegeven de Gevangendoort zo spoedig mogelijk te verlaten. De heer De Witt was evenwel niet in staat was op eigen kracht te vertrekken door de foltering en waaraan hij was blootgesteld. Hij vroeg derhalve toestemming om een bediende naar zijn broer Johan te zenden met het verzoek hem per koets af te halen. De heer Johan de Witt, raadpensionaris van de Republiek der Nederlanden, is zo snel hij kon naar de Gevangendoort vertrokken.

Nadat bekend was geworden dat hij de Gevangendoort was binnengegaan, werd onder de op het Binnenhof verzamelde menigte snel bekend dat beide broeders zich op dat moment in hetzelfde gebouw bevonden. "We hebben beide verraders, ze zullen ons niet ontsnappen", klonk het van vele kanten. Toen Johan de cel van zijn broer betrad, las deze op het hemelbed in zijn Japanse kimono een toneeltekst van de Franse schrijver Molière.

Johan vroeg naar de motivatie van het vonnis en vond het merkwaardig dat die ontbrak. Cornelis zei dat hij hoger beroep wilde aantekenen en volgens hem was de hele aanklacht gemakkelijk te weerleggen.

Intussen had zich ook voor de Gevangendoort een grote menigte verzameld. Onder hen bevonden zich schutters van het prinsgezinde oranje-vendel, maar ook lieden uit de lagere standen. Johan heeft nog de deur geopend om te

kijken of ze veilig konden vertrekken, maar dit bleek onmogelijk.

Rond een uur of twee zaten beide broers aan een uitgebreid middagmaal. De dienstmeid van de cipier kwam binnen en zei dat de burgers buiten raasden en tierden en hen wilden doodslaan. De heer Cornelis de Witt zou gezegd hebben, dat ze maar moesten komen.

En inderdaad is een aantal schutters en een twintigtal gepeupel naar binnen gedrongen om beide broers met eigen ogen te aanschouwen. Maar zij zijn vervolgens weer zonder noemenswaardig incident vertrokken.

Intussen werden buiten alle winkels gesloten en werd het rumoer steeds heftiger. De volksmassa was nauwelijks meer in bedwang te houden. Van alle kanten klonken kreten als: "Oranje boven, de Witten onder". Inderhaast werden drie regimenten cavalerie ingezet om de broers te beschermen, maar zij stuitten op schutters die hen met pieken en musketten tegenhielden.

Intussen was de heer Hendrik Verhoeff, zilversmid te Voorburg gearriveerd. Hem werd verzocht het volk tot bedaren te brengen, maar dit had een averechts resultaat. De heer Verhoeff riep met bulderende stem dat hij de gebroeders De Witt zou vermoorden.

Rond vier uur hoorden Johan en Cornelis de Witt schoten en kogels die in de buitendeur sloegen. Onder aanvoering van de heer Verhoeff was men op de deur gaan schieten. Na enige tijd werd de deur met mokers bewerkt en heeft de cipier de deur ontgrendeld.

Een groep schutters rende de trappen op en trof Cornelis in bed aan. Johan zat met de bijbel voor zich op tafel. Men noemde hem een prinsenkoordenaar en verrader. Hij werd aan zijn kimono van bed gesleurd en toen hij zijn schoenen wilde aantrekken, zag hij dat iemand erin had geürineerd. Johan kwam zijn kwetsbare broer te hulp en ondersteunde hem, maar beiden werden naar de deuropening geduwd en vandaar het trapgat in geschopt.

De heer Verhoeff wilde beide broers naar het schavot brengen om ze daar te fusilleren, maar toen ze halverwege gevorderd waren, richtte een marineluitenant zijn pistool en schoot Johan neer. Deze wilde zich oprichten, maar werd door de heer Pieter Verhaegen, herbergier van Herberg De Dolfijn, met de kolf van zijn musket neergeslagen. Cornelis werd gedood door ene Van Rijk, wijnkoper, en door man genaamd Louw Vleeshouwer. De schutters vormden een kring rond de gebroeders en losten het ene schot na het andere. Daarna heeft het lagere volk zich over de broers ontfermd.

Een matroos riep dat de lijken ondersteboven moesten worden opgehangen. Daarna sneed iemand de wijs- en middelvinger van Johans rechterhand af. Vervolgens werd de tong verwijderd. Een jongeman heeft het hart van Johan uit diens lijf gesneden en smeedt deze diverse malen in diens gezicht. Een ander probeerde de manlijkheid van de raadpensionaris met zijn tanden af te rukken.

Er bevonden zich onder het publiek verschillende vleeshouwers, die de lichamen van de broers openspalkten zoals ze dat plegen te doen met geslachte varkens. Ook werden de lichamen geconsumeerd. Iemand slikte een oog door en riep dat hij dat morgen wel weer zou uitschijten. Vrouwen wikkelden zich in darmen. Tepels, vingers, oren, neuzen werden afgesneden en aan belangstellenden verkocht.

De heer Cornelis de Witt is overleden op 49-jarige leeftijd, de heer Johan de Witt zou de volgende maand 47 geworden zijn. Beiden hebben het vaderland gedurende hun gehele werkzame leven met grote toewijding gediend.

VII. De Kleine Soldaat.

Scène 4.

Het rietnest.

Klaas
Van Dijk
Boer Duymelaer
Machiel
Lindert
De Rat

PROJECTIE

AAN HET WATER.

DE PLATTE BOOT TEGEN DE OEVER . DAAR ZIEN WE EEN DEEL VAN, LINKS IN BEELD.

OP HET TONEEL STAAT EEN RIETEN HUT. RECHTS.

Van Dijk: We staan er niet best voor, Klaas. Onze baas gevangengenomen, en nu begint het water ook nog te zakken. We komen hier nooit meer weg.

Klaas: Laten we nou de moed niet opgeven. Daar schieten we helemaal niks mee op. We kunnen het nog proberen over de dijk.

Van Dijk: En dan onze boot achterlaten. Dat kunnen we niet maken.

Klaas: Het ergste is nog dat we die kleine jongen kwijt zijn geraakt. Wat moeten we ooit tegen zijn vader zeggen, als ze hem ooit vrijlaten?

Van Dijk: Ach, wie weet heeft die jongen zich wel weten te redden.

Klaas: Het was een dapper manneke net als zijn vader.

Van Dijk: He, hola. Wie daar?

ZE HOREN GERITSSEL IN DE STRUIKEN, ZE BRENGEN HUN GEWEER IN DE AANSLAG.

MACHIEL MET BOER DUYMELAER.

Machiel: Goed volk. Klaas! Daar ben ik weer. Van Dijk. En dit is boer Duymelaer, hij heeft me gered.

Boer: Nou, het is eerder andersom.

Machiel: Ook een boer die mee gaat vechten. Waar zijn de makkers? Waar zijn ze allemaal?

Klaas: Eh ja,... Er is een boel gebeurd. (tegen Van Dijk) Vertel jij maar.

Van Dijk: Wij samen.

Boer: Eerst wat eten, jongens. Ik heb nog wat brood en melk voor jullie. Dat heeft mijn vrouw meegegeven. Er was nog wat over.

Machiel: Die zogenaamde Van Hees dat was Ruige Lindert. Hij had me bijna te pakken. Hij en die maat van hem, die rat. Ze hebben zijn boerderij in brand gestoken, maar we hebben nog iets kunnen redden. Hopelijk vallen ze de boerin niet meer lastig, die schurken.

Boer: En jullie, hoe staat het er bij jullie voor?

Machiel: Ja, en waar is vader, Klaas?

Van Dijk: Wij zijn naar Woerden gegaan. Daar zitten de Fransen in hun kampen. Er gebeurde niet veel meer. En de Prins had besloten de Fransen aan te vallen.

Klaas: Jouw vader had er eerst niet veel trek in. Hij maakte zich zorgen.

Machiel: Om mij?

Klaas: Precies. Maar ik heb hem overtuigd. Volgens mij hadden die Franse gevangenen jou meegenomen.

Van Dijk: Dus zeiden wij, als we die Fransen te grazen nemen, heb je kans dat we je zoon ook weer terugkrijgen.

Klaas: Negen oktober, toen zijn we hier vandaan gegaan. Naar Woerden. Het regende een beetje.

Van Dijk: Dat was wel gunstig. Ze konden ons niet goed zien.

Klaas: De prins had het goed voorbereid. Hij heeft een zwakke gezondheid, maar het is een goede soldaat.

Van Dijk: En toen begon de stormloop op Woerden. Het ging zo goed in het begin.

Klaas: Jouw vader vooraan. Hij was zo dapper.

Van Dijk: Wij op de Fransen af. We waren vlakbij ze. En nog gaf jouw vader geen bevel. Pas op het laatste moment: "Val aan!" Daar hadden die Fransen niet van terug. Gejuich van alle kanten. Graaf van Nassau, heer van Zuylestein, hij had het gezien. Hij komt eraan, te paard. Is dat Leenderts met zijn mannen? Vroeg ie. Ja, dat was mooi werk, mannen.

Klaas: En om jullie allemaal te eren, benoem ik korporaal Leenderts tot vaandrig.

Machiel: Mijn vader vaandrig. Als moeke dit hoort...

Klaas: Nee, mooier kon het niet.

Van Dijk: Maar de strijd ging door. En opeens zagen we de graaf weer terugkomen, op zijn paard. Terug, riep ie, we worden in de rug aangevallen. En dan een schot, en hij stort van zijn paard. Een dapper soldaat gevallen voor het vaderland.

Klaas: We moesten vluchten, zo snel we konden. En jouw vader... Hij zag het paard van de graaf, zonder zijn berijder. Hij wil er bovenop springen...

Van Dijk: Hij gleed uit, viel op de grond. Het was te laat. De Fransen hadden hem gezien.

Klaas: We konden niets meer doen. We moesten hem achterlaten.

Machiel: Hij leeft?

Van Dijk: Hij was verder ongedeerd.

Klaas: Het is een moedige man, jouw vader. Je kunt trots op hem zijn.

Boer: Net als zijn zoon, een jongen om trots op te zijn.

Van Dijk: Het is oorlog. En we staan er niet best voor.

Machiel: Maar jullie hebben de schuit nog.

Klaas: Ja, die hebben we. Maar we kunnen er niet veel meer mee.

Van Dijk: Het water is gaan zakken.

Boer: Hoe kan dat?

Van Dijk: Daar, aan de overkant. Daar hebben ze een duiker opengezet.

Machiel: Het is hem dus toch gelukt?

Klaas: Wat bedoel je?

Machiel: Dat was het plan van Ruige Lindert. Hij wilde die duiker openzetten. Ik moest hem helpen. En ik zal hem helpen. Ik ga die duiker weer dichtdraaien.

Klaas: Hoe wou je dat doen?

Machiel: Ik ga daar heen.

Van Dijk: Maar dan zak je weg in de modder.

Machiel: Ik niet. Ik ben licht genoeg.

Boer: Ik denk dat ze ook de sluis dichtgedraaid hebben. Die moet open. Dan stroomt het water weer de goede kant op.

Machiel: Ik begrijp het. Die duiker moet dicht en de sluis moet open.

Boer: Ja, precies.

Machiel: Wacht hier op me.

MACHIEL TREKT ZIJN KLEREN UIT EN BEGEEFT ZICH IN HET WATER NAAR DE OVERKANT.

PROJECTIE

MACHIEL ZWEMT NAAR DE OVERKANT. LINKS IN BEELD.

VERSNELD AFGEDRAAID.

Boer: Die jongen durft.

Van Dijk: Ik weet het niet. Het is levensgevaarlijk. Misschien zitten daar Fransen.

Klaas: Nee, hij gaat het redden. Die jongen is net een zeeman, hij zet door, geen golf gaat hem te hoog.

Van Dijk: Als zijn vader dat had meegemaakt. Hij zou zo trots zijn.

Boer: Kun je het zien? Waar zit hij nu? Jij hebt goede ogen.

Klaas: Daar ergens tussen het riet. Hij doet het heel handig. Hé, nou ben ik hem kwijt. Zie jij hem?

Van Dijk: Nee... Ja toch... Ik geloof dat ik hem zie. Hij kruipt tegen de kant op.

Duymelaer: Aan de andere kant zit de sluis. Hij moet er vlak bij zijn.

Klaas: Kijk daar! Het lukt hem.

PROJECTIE

ER SPUIT WATER OMHOOG. AAN DE OVERKANT VAN HET WATER.

Boer: Die jongen is een wonder.

Van Dijk: Niet te vroeg gejuicht.

Boer: Jawel. Die duiker heeft ie zo gevonden.

Van Dijk: Maar waar blijft hij nou? Hij moet nu wel klaar zijn. Verdraaid nog aan toe. Wie zijn dat?

PROJECTIE

IN DE VERTE LINDERT EN DE RAT.

Boer: O nee. Ruige Lindert en die maat van hem, die afschuwelijke rat.

Van Dijk: Als ze hem maar niet zien. We moeten hem helpen.

Klaas: Naar hem toe. Zo snel mogelijk.

Boer: Dat kan niet. We zakken weg in de modder.

Klaas: Met de boot.

Van Dijk: Die ligt muurvast. Die komt niet vooruit.

Klaas: Jawel. Het water stijgt. Het moet lukken. De boot in. Snel.

Boer: Zijn kleren. We moeten zijn kleren meenemen.

Klaas: Er op af. Mannen. En zo snel mogelijk.

Van Dijk: Hou jij die schurken onder schot.

OP HET TONEEL:

RECHTS VERSCHIJNEN LINDERT EN DE RAT.

KLAAS LOST EEN PAAR SCHOTEN.

LINDERT EN DE RAT RENNEN ER VANDOOR.

Lindert: Verraden! We zijn verraden!

Klaas: Moeten we niet achter ze aan?

Van Dijk: Ach, laat ze maar. Als zulke schelmen zien dat het gevaar te groot wordt, zijn ze snel verdwenen.

Boer: Lafaards zijn het! Ze schijten in hun broek van angst.

Van Dijk: Zo is het maar net.

OP HET TONEEL VERSCHIJNT MACHIEL. LINKS. DRUIPEND VAN HET WATER.

Klaas: Daar is ie!

Van Dijk: Onze grote held.

Boer: Onze grote kleine soldaat.

Van Dijk: Aan boord. En nu snel.

ALLEN AF.

VIII. De Kleine Soldaat.

Scène 5.

Op straat.

Bakker Dries
Zijn vrouw Betje
Machiel
Lindert
Klaas
Van Dijk

PROJECTIE

EEN STRAAT.

HET IS KOUD. OVERAL LIGT SNEEUW.

OVERAL VLUCHTELINGEN.
GEWEERSCHOTEN ZIJN HOORBAAR.

Vluchtelingen: *(door elkaar)* Wegwezen. Vluchten. Allemaal wegwezen. De Fransen. Ze komen. Alles wordt vernield. Als je leven je lief is, wegwezen. Niemand is hier meer veilig!!! Etc.

Machiel: *(gewapend met een soort lans)* Opzij mensen. Opzij!

Betje: Machiel, jongen. Kom mee. Vluchten. Nu kan het nog.

Machiel: Nee, er moet gevochten worden.

Dries: Het is zinloos, jongen. De Fransen zijn overal. Ze zullen heel Holland innemen. Zolang het niet gaat dooien.

Machiel: Wij vechten door.

Betje: Arme jongen. Wat zal jouw moeder een verdriet hebben.

Machiel: Ik ben thuis geweest. Ik heb haar gerustgesteld. Vader zal terugkomen. Ik zal daar voor zorgen.

Betje: Maar jij, dan mijn jongen. Hier, nog wat brood.

Dries: Het is vers. Pas gebakken. Van mijn laatste meel.

Machiel: Dankuwel. Dat is heel aardig van u.

Dries: Het is onverantwoord. We moeten een veilige plek zien te vinden. Er zijn de meest gruwelijke dingen gebeurd. In Zwammerdam, in Bodegraven. Het zijn beesten, die Fransen. Overal liggen de lijken. Vrouwen en kinderen verkracht. Vermoord, de keel doorgesneden. Levend in het vuur gegooid.

Betje: Ik heb het gezien. Twee oude mensen. Ze lagen nog in bed. Klemden zich aan elkaar vast. Die Fransen hebben ze uit elkaar getrokken. En in het vuur gesmeten. Och, wat een ramp is ons overkomen.

Machiel: En die oude Krelis, met zijn aap? Hoe is met hem?

Dries: Ik weet het niet. Ik heb hem niet meer gezien. Misschien heeft hij zich weten te redden. Hij is slim, en die aap ook.

Betje: Wij moeten verder. Hier is het niet veilig. Ga met ons mee.

Machiel: Nee, ik blijf hier bij mijn kameraden.

Dries: Dat vechten, dat heeft geen zin.

Betje: Kom. We hebben geen tijd meer te verliezen. God zij met je, jongen.

Machiel: En met u. Met u allebei. En bedankt voor het brood.

HET BAKKERSPAAR SNELT WEG.
HET WORDT WAT STILLER.
KLAAS KOMT AANGEHOLD.

Klaas: Machiel. Heb je Van Dijk al gezien?

Machiel: Nee. Alleen de bakker en zijn vrouw. Hier wat brood. Het gaat niet goed, hè.

Klaas: Het komt door die verdomde vorst. Ze kunnen nu overal heen. Nog even en heel Holland wordt ingenomen. Het moet gaan dooien, anders zijn we verloren.

Machiel: Van Dijk zou allang terug moeten zijn.

Klaas: Het is gekkenwerk. Hij wou naar Zegveld. Hij denkt dat de Fransen daar niet verder kunnen. Daar is het water nog niet bevroren. En dat weten ze niet. We moeten hier op hem wachten.

Machiel: En boer Duymelaer. Is die met hem mee?

Klaas: Nee, die is naar boerderij. Er zijn zulke verschrikkelijke dingen gebeurd. Hij maakte zich zorgen over zijn vrouw.

Machiel: Daar is ie. Daar is Van Dijk.

VAN DIJK IS DUIDELIJK GEDESILLUSIONEERD.

Van Dijk: Mannen. We zijn verraden. Ik hoopte zo dat we die Fransen hadden kunnen tegenhouden.

Klaas: Wat is er gebeurd?

Van Dijk: Ze hebben een brug gebouwd. Ze hadden planken bij zich. Iemand moet ze verteld hebben, dat daar geen ijs lag.

Machiel: Ruige Lindert. Hij moet het geweest zijn. Er is er maar één die zo gemeen kan zijn als hij.

Klaas: En waar zou die nu zijn?

Van Dijk: Op de vlucht. Net als iedereen. Hij is ook niet meer veilig. Alles wordt geplunderd, alles in de fik.

SCHOTEN IN DE VERTE.

Van Dijk: Wat doet het er toe? Holland is verloren.

Klaas: Nee, nooit opgeven. Ik ben een zeeman en zeeman gaat altijd door, al zijn de golven nog zo hoog.

Van Dijk: Goed, mannen. Jullie blijven hier en ik kijk of we hier weg kunnen. Hier is het te gevaarlijk.

VAN DIJK SLUIPT WEG.

Machiel: En wat nu? Wat doen we nu?

Klaas: Wachten en uit je doppen kijken.

Machiel: Maar we moeten toch wat doen?

Klaas: Van Dijk heeft de leiding. Heeft ie een order gegeven?

Machiel: Wachten. Dat heeft ie gezegd.

Klaas: Dus wachten wij.

EEN GROTE VLAM AAN HET EIND VAN DE STRAAT.

Machiel: Wat is dat? Wat gebeurt daar?

Klaas: Geen idee.

GEKLETTER VAN VALLENDE PLANKEN.

GESCHREEUW VAN EEN MAN DIE KENNELIJK ONDER DE PLANKEN BEDOLVEN WORDT

Machiel: Moeten we niet gaan kijken?

Klaas: Je hebt gelijk. Maar laten we voorzichtig zijn.

Machiel: Het is een oude schuur. God allemachtig, er ligt iemand onder de planken. We moeten helpen.

Klaas: Voorzichtig. Ernaartoe.

ZE SLUIPEN RICHTING VLAM.

HET PUBLIEK GAAT MEE.

BENEN STEKEN ONDER DE SMEULENDE PLANKEN UIT.

Machiel: De arme man.

Klaas: Wat wil je?

Machiel: Ik moet hem redden.

Klaas: En als Van Dijk terugkomt... Dat gaat veel te lang duren.

Machiel: Ik wil het proberen. Het is een mensenleven, Klaas. Ga jij maar op wacht staan. Ik kom wel.

Klaas: Goed. Maar kijk uit.

Machiel: Ja, ja.
(*tegen de man onder de planken*) Ik ga het proberen. Houd moed. Niet opgeven.

HIJ TREKT DE PLANKEN WEG EN TREKT VERVOLGENS DE MAN TE VOORSCHIJN.

Nee, het is niet waar. O, lieve Heer, laat het niet waar zijn.

Lindert: Kleine soldaat... heb medelijden... drinken... ik moet iets drinken...

MACHIEL PAKT SNEEUW. EN SPRENKELT DIE OP ZIJN MOND.

Goed jongen. Je bent een goed mens. Ik heb jou kwaad gedaan, veel kwaad. En anderen.
Dat jij me hier moet vinden.

MACHIEL KIJKT OM ZICH HEEN.

Machiel: Waar is uw kameraad, uw maat, die eh...

Lindert: Rat. Ja, doodgeschoten. Die rat. Op de vlucht. Nog wat drinken. Ja, goed zo.
Koud, ik heb het koud. Ik hou zo van vuur. Die gloed, die warmte. Ik wilde die schuur in brand steken. Vuur, nog meer vuur. Ik wilde teveel. Heb er nog hooi opgegooid. Het ging te snel. Planken kwamen naar beneden, balken, zware balken. Het vuur heeft mij te pakken genomen. De vlammen. Alles rood. Alles rood om mij heen.
En mijn rug. Het komt niet meer goed. Het is afgelopen met me.
Vergeef me, kleine soldaat, vergeef me wat ik je aangedaan heb. Dat ik je zo heb laten martelen. In die boerderij. Het spijt me zo. Je bent zo'n brave jongen. Zo dapper. Vergeef me. Kun je mij vergeven? Toe, ik smeeek het je.

Machiel: Ja, dat vergeef ik je, maar al dat andere...

Lindert: Weet je nog dat op die avond in het rietnest.... Je vader was zo goed voor me... weet je nog, dat ik toen heb gezegd dat ik al mij krachten voor het vaderland inzette? Alles voor mijn vaderland? En dat heb ik gedaan, alles. Maar ze hebben me aan mijn lot overgelaten, ze hebben me niet willen geloven?

Machiel: Wat hebben ze niet geloofd?

Lindert: Mijn echte naam is Pierre, Pierre Dumoulin. Ik ben Fransman van geboorte. Mijn ouders... allebei gestorven... ze hebben me hier achtergelaten... bij Hollanders... armoe... geen eten... ze sloegen me...
Ik wilde wraak nemen... mijn vaderland dienen...

Machiel: Pierre Dumoulin...

Lindert: Alles voor mijn vaderland. Alles. En nu, nu laat mijn vaderland mij sterven. Adieu. Lieve jongen, het ga je goed.

Machiel: Volhouden... U mag niet sterven....

VAN DIJK EN KLAAS KOMEN AANGEREND.

Van Dijk: Gauw. Wegwezen. Ik weet hoe we moeten gaan.

Klaas: Nee. Niet te geloven. Die smerige verrader. Jij hebt hem te pakken. Goed jongen, goed gedaan.

Machiel: Nee, hij lag in die brandende schuur.

Van Dijk: Wat een smerige tronie. Laat hem maar creperen. Je laatste uur is geslagen, vuile hond. Het is gedaan met Ruige Lindert.

Machiel: Pierre du Moulin. Hij heet Pierre du Moulin. Hij is Fransman.

Van Dijk: Pierre de Wat? Gooi hem maar in het vuur, daar hoort ie thuis. En dan krijgt ie nog niet half wat ie verdient.

Machiel: Blijf van hem af. Ik heb hem gered en ik zal hem verder helpen.

Klaas: Hij heeft gelijk. Hij is onze vijand, maar een verslagen vijand moet je fatsoenlijk behandelen. Dat is onze soldateneer.

Van Dijk: En wat doen die Fransen met onze mensen? Is dat fatsoenlijk? Kijk eens wat er gebeurd is, in Zwammerdam, in Bodegraven.

Lindert: Laat me maar liggen... ik kan niet meer... het is met mij ge...

Machiel: God zij je genadig.

Lindert: Ja, God zij mij genadig.... Vive la France!

HIJ STERFT.

Van Dijk: Het kwaad heeft zich zelf gestraft. En nu mee, jongen. Zo snel je kunt. Wij zullen het er levend afbrengen. Kom, snel. *(ook tegen publiek)* Snel. Allemaal mee.

ALLEN AF.

IX. Margaretha 3.

PROJECTIE

EEN LANDSCHAP.

BEDIENDES DRAGEN EEN KIST.

Margaretha:

Onze smeekbeden zijn verhoord. Gode zij dank. De dooi is ingetreden. Het had maar een haar gescheeld of ons land was in handen gevallen van de Fransen. Ze hebben zich moeten terugtrekken. En wij hadden ze grote verliezen kunnen laten lijden. U hebt er ongetwijfeld kennis van genomen. Ze waren op de terugtocht. En de prins —zo jong nog, maar we zijn zo trots op hem— de prins had uitdrukkelijk het bevel gegeven hen de pas af te snijden. Pain-et-Vin, geen Fransman, nee een Hollands officier, heeft daar lafhartig geen gehoor aan gegeven. En de troepen van de vijand konden zich ongehinderd terugtrekken. Die arme bewoners van Bodegraven en Zwammerdam, zij hebben het geweten. Ze zijn afgemaakt, afgeslacht, als beesten. Alles in brand gestoken. Vrouwen en kinderen verkracht. Ik durf er niet aan te denken. Het is te gruwelijk voor woorden. Maar de prins valt te prijzen. Hij heeft volhard. Pain-et-Vin, hij kreeg zijn verdiende loon, de doodstraf. Ze hebben hem onthoofd. Ja, de prins, hij heeft met harde hand de tucht hersteld. En met Gods hulp zal hij ons land er weer bovenop helpen.

Alleen mijn lieve man. Ik mis hem zo. Een fiasco is het geworden, dat Duitse leger. Ze hebben ons land nooit bereikt. En nu proberen ze vrede met het Franse rijk te sluiten, de Duitse keizer en de keurvorst. Al die bemoeienis van mijn man, het heeft tot niets geleid. Maar ook hij volhardt. Hij werft nu soldaten voor ons leger. Ook hij draagt zijn steentje bij aan de wederopbouw. En mijn zoon, die lieve jongen, hij is ernstig ziek geweest, maar hij is sterk, het gaat weer goed met hem. En de teleurstelling dat zijn promotie geen doorgang heeft gevonden, hij heeft het manmoedig doorstaan. Hij is zelfs uit eigener beweging op de prins afgestapt, heeft hem op beleefde en bescheiden wijze gevraagd naar de redenen van die beslissing. De prins heeft hem geprezen om zijn moed en zijn kunde, maar had de voorkeur gegeven aan een oudere en meer ervaren officier, dat was reden. Het is niet anders. Het is alles in Gods hand. En wij moeten ons lot gelaten dragen. Zo heeft Philippota weer een dochter gekregen. Maar jonker Fritsje wordt al een hele vent. En Citroentje... ach, helaas, hij heeft de geest gegeven. Een trouwe kameraad was het in die moeilijke tijd.

En nu? Nu op weg naar mijn kasteel. Of wat daar van over is. Wij moeten aan de toekomst denken. Want dat kan ik u allen wel zeggen, ons land heeft behoefte aan verstandige en ondernemende lieden. Aan mensen die het hoofd niet laten hangen. Niet bij de pakken neerzitten, maar de handen uit de mouwen steken. Zo is het altijd geweest en zo zal het ook blijven. Holland zal herrijzen. Dat prachtige gebouw zal weer opnieuw in volle glorie herbouwd worden. Daar zal ik persoonlijk voor zorg dragen.
En nu op weg. En aan het werk.

PROJECTIE

MARGARETHA EN HAAR TWEE BEDIENDES OP WEG DOOR HET LANDSCHAP.

X. De Kleine Soldaat.

Scène 6.

Herberg De Witte Swaen.

PROJECTIE

VOORAANZICHT HERBERG DE WITTE SWAEN.

Ouwe Krelis en zijn aap Scharp.

Waardin Aaltje.

Bakker Dries

Zijn vrouw Betje.

Klaas.

Van Dijk.

Leenderts.

Machiel.

Boer en boerin Duymelaer

Dries: Wij hebben geluk gehad. Die dooi heeft ons gered. Laten we daar op drinken.

Krelis: Onze soldaten en de Prins die hebben het klaargespeeld. Die hebben voor ons gevochten.

Dries: Het kan me niet schelen waardoor het komt, maar op de overwinning! Proost.

Betje: Het is toch niet te geloven. Nauwelijks terug of hij zuipt weer als een ouwe tempelier.

Dries: Als een bakker die weer brood kan bakken. Zo zuip ik. Brood voor ons allemaal. Daar heb ik voor gevochten.

Aaltje: Ja, ja. We mogen blij zijn dat we allemaal nog leven. Kommetje warme melk voor de aap.

Krelis: Ja, daar lust ie wel pap van. Hè, Scharp.

Betje: En u. Hebben ze u niet lastig gevallen, die Fransen?

Krelis: Ik ben gewoon in mijn huisje gebleven. Ik heb Scharp voor het raam gezet, met mijn pet op, pijp in zijn bek....

Scharp krijst.

Neem me niet kwalijk, pijp in zijn mond. Ze dachten dat ze de duivel zagen, die Fransen, ze durfden niet eens te schieten.

KLAAS EN MACHIEL KOMEN OP.

Krelis: Kijk eens, de verloren zoon. Wat zeg ik: twee verloren zoons. Mannen, wat ben ik trots op jullie.

ZE OMHELZEN ELKAAR. OOK SCHARP DOET MEE.

Machiel: Ja, daar zijn we weer.

Dries: Geef die mannen een pint bier, Aal. Op mijn kosten.

Betje: Moet die jongen geen lekker kommetje warm melk?

Klaas: Nee, die jongen is geen jongen meer. Hij is soldaat en een dappere soldaat.

Machiel: Doe toch maar wat melk, al dat bier bekomt me niet.

Klaas: En een soldaat die weet wat hij wil.

Krelis: Jongens, jongens. We zijn door het oog van de naald gekropen. Ik ben blij dat het zo is afgelopen. Zo zijn we weer helemaal compleet.

Machiel: Niet helemaal. Er zijn veel mensen omgekomen.

Krelis: Ja, dat is waar. Er zijn verschrikkelijke dingen gebeurd. En jouw vader, hoe is het met hem?

BOER DUYMELAER EN ZIJN VROUW KOMEN OP.

Aaltje: Tjonge, tjonge. Het wordt nog druk vandaag.

Boer: Ja mensen, we gaan er iets moois van maken. We beginnen weer helemaal opnieuw, maar het moet lukken.

Aaltje: Kommetje warme melk?

Boerin: Ja, dat gaat er altijd in. En doe hem maar een kruik bier, hij heeft het verdiend.

Betje: Dat jullie er nog allebei zijn.

Boerin: Hij heeft me gered. Hij was nog precies op tijd. Hij heeft me met de slee naar Hazerswou gebracht, naar een nicht van me. Daar was ik veilig.

Betje: En de boerderij. Hebben ze die met rust gelaten?

Boer: De schuur is helemaal afgebrand. Niks meer van over. Het huis staat er nog, maar alles leeggeroofd. We leven, daar alles is mee gezegd. We leven dankzij hem. (*Hij wijst naar Machiel*) Onze kleine soldaat.

Machiel: Nee, de boerin heeft mij gered.

Boerin: Ik zal het nooit vergeten. Hij deed me zo aan mijn eigen jongen denken... Ja, er is toch nog gerechtigheid in de wereld.

Dries: Ja laten we daar op drinken. Op de gerechtigheid. Proost.

Boer: (*tegen Machiel*) En jij, ben jij niet blij dat het zo is gelopen?

Machiel: Ik zou wel blij willen zijn, maar er ontbreekt nog iemand. En ik ben bang dat ik die nooit meer zal zien.

Boer: Waarom denk je dat wij allemaal hier zijn? Om wat te vieren?

Machiel: Ja, de overwinning en dat wij er nog zijn.

Boer: Maar dat is niet het enige, hè Klaas.

Klaas: Het wachten is op... (*hij kijkt naar buiten*) Op Van Dijk.

Machiel: O, ja, die hoort er ook bij, natuurlijk.

VAN DIJK KOMT OP.

Van Dijk: Zo mensen. Mooi dat jullie er allemaal zijn. Afspraak is afspraak. En zo het hoort het ook. Ook in vredestijd.

Aaltje: Bier of warme melk?

Van Dijk: Van alles wat. Doe maar allebei. Maar wel apart graag. Ja, mensen. We leven weer in een vrij land.

Krelis: Dankzij onze soldaten, onze dappere mannen.

Dries: Proost.

Van Dijk: Niet allemaal. Er waren ook verraders, mensen die dachten er beter van te worden door met de vijand aan te pappen. Mensen zoals Ruige Lindert, alias Pierre du Moulin, of die zogenaamde vriend van hem, die Rat. Of mensen die gewoon laf waren zoals onze eigen kolonel Pain et Vin. Pain et vin. Brood en wijn, de naam zegt het al.

Dries: Ja, brood en bier dat past beter bij mekaar.

Betje: Voor jou wel, maar die Pain et Vin heeft ons wel een smerige streek geleverd.

Boer: Precies. Van zo'n sjieke naam verwacht je wel wat anders.

Krelis: Hij had ze in mootjes kunnen hakken, die Fransen. Toen de dooi begon. Hij had op zijn post moet blijven. Daar bij Nieuwerbrug. Heeft zich gewoon teruggetrokken. Hij is naar Gouda gegaan. Op eigen gezag. Terwijl hij wist dat daar bij Nieuwerbrug de enige weg was waarlangs de Fransen terug konden. Wat een blunder.

Van Dijk: De Prins heeft korte metten met hem gemaakt, dus laten we dat maar vergeten. Laten we al die ellende van de oorlog maar proberen te vergeten. En denken aan de wederopbouw van ons land.

Krelis: En hulde aan die dappere soldaten die dat allemaal voor elkaar hebben gebracht.

Van Dijk: Want daar wilde ik het eigenlijk over hebben. Zoals die kleine soldaat daar. Een held, geen kleine held, nee een kleine grote held. Een ware zoon van zijn vader. Want dat was ook een held. Een man die vrouw en kinderen achterliet en streed voor het vaderland. Een moedig man, niet voor niets tot vaandrig bevorderd. Mijn bevelhebber, de man waar ik trots op ben, jouw vader, Machiel, jouw vader, en een vader voor ons allemaal.

Machiel: Ja, was hij maar hier.

LEENDERTS KOMT OP, EEN GEBROKEN MAN, LIJKT HET.

Machiel: Vader!

Leenderts: Mijn jongen.

Machiel: Ze hebben u weer vrijgelaten.

Leenderts: Ja, ik ben weer vrij man.

Machiel: Er is veel gebeurd, vader.

Leenderts: Zeg dat wel. Van Dijk heeft me alles verteld. Ik ben trots op je, mijn jongen.

Dries: Daar moet op gedronken worden.

Van Dijk: Daar had ik al op gerekend.

Aal: De warme melk?

Leenderts: Ja, ik zal weer wat moeten aansterken. Zo royaal waren ze niet, die Fransen. Maar ze hebben me laten gaan, dat is het belangrijkste.

Dries: Op ons aller gezondheid.

Klaas: En op de toekomst!

Van Dijk: Weet jij al wat je gaat doen nu de oorlog voorbij is?

Klaas: Naar zee. Ik ga weer naar zee. En jij.

Van Dijk: Ik ben een boer. Ik heb beloofd boer Duymelaer te helpen om zijn boerderij weer op te bouwen.

Klaas: En onze kleine soldaat. Wat gaat die doen?

Machiel: Naar zee. Ik ga ook naar zee. Varen, er lijkt me niks mooiers. Als het mag.

Leenderts: Ho, ho. Eerst naar huis, naar moeke en Lina en de kleine Huig. En dan daarna... Ja, dan zien we wel verder.

Krelis: Ach, ik wist het, de kleine soldaat wordt zeeman. Over de woeste baren naar verre landen.

SCHARP KIRT OP APENMANIER.

Hij wil met je mee.
Ik schenk hem aan jou. Hij zal je beschermen. Voor mij hoeft het niet meer.

Leenderts: En nu naar huis. Eindelijk naar huis.

SLOTIED

Plechtig te zingen, als het slotkoraal van de Driestuiversopera.

Vrede, welvaart en gerechtigheid
Vertrouwen in de toekomst en een beet're tijd
Vrijheid voor ons allen
In woorden en in daad

In huizen, op het land en in de straat
Vrede, welvaart
Voor elke onderdaan
Vertrouwen in een veilig en beschut bestaan

Geen onderscheid in rassen
In afkomst of in rang
Gelijke kans voor elke klasse
Zo dienen wij ons landsbelang

Zo willen wij ons leven leven
Zo willen wij van nu af aan
Voor elk geloof, voor ieder wezen
Een veilig en beschut bestaan
Noch regen, hagel, ijs of sneeuw of watervloed
Geen storm die ons nog buigen doet
Wij blijven weerbaar, veerkrachtig en gezond
Vast verankerd in de zware poldergrond

Zo willen wij ons leven leven
Zo willen wij van nu af aan
Voor elk geloof voor ieder wezen
Een veilig en beschut bestaan
Zo willen wij ons leven leven
Zo willen wij van nu af aan
Voor elk geloof voor ieder wezen
Een veilig en beschut bestaan

EINDE